

ÜNİTE 1/2

ANAYASA HUKUKU

HUKUKUN KAYNAKLARI

TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLER

Yazılı Kaynaklar

- Anayasa
- Uluslar arası Antlaşma
- Kanun
- Kanun Hükmünde Kararname
- Tüzük
- Yönetmelik
- Genelge

Yazısız Kaynaklar

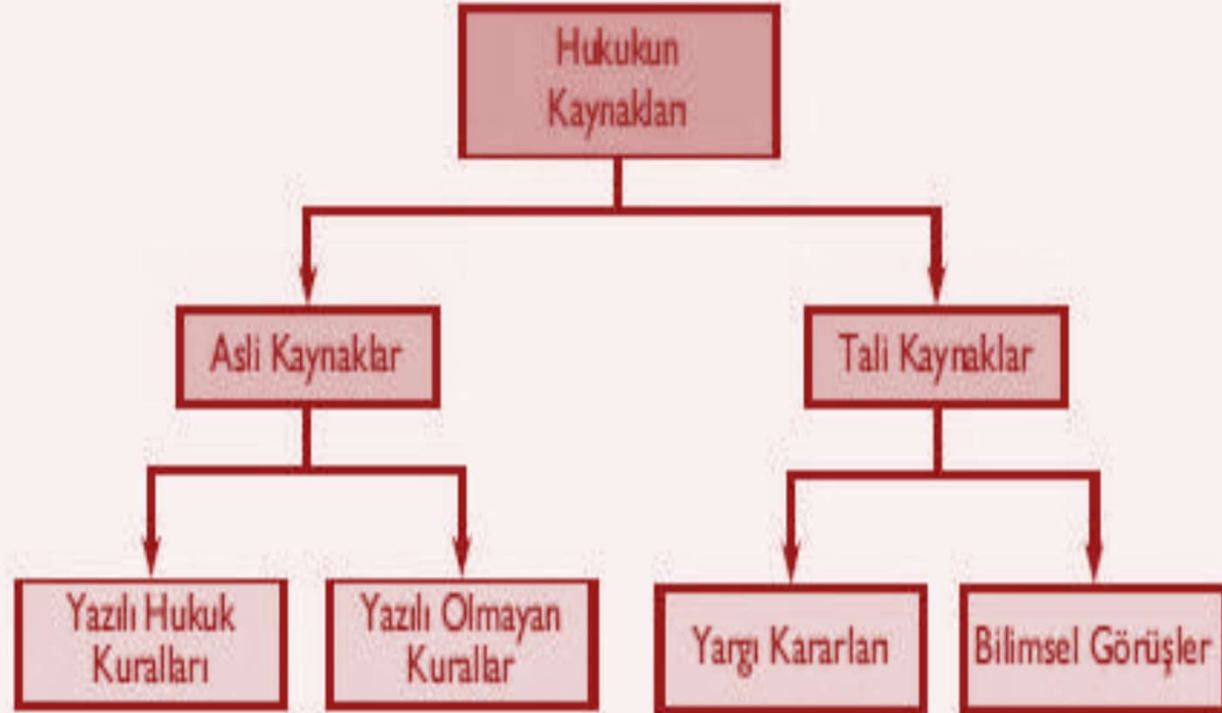
- Örf ve Adet Hukuku

Yardımcı Kaynaklar

- Bilimsel Görüşler
- Yargı Kararları

Şekil 2.1

Hukukun Kaynakları

Bağlayıcı Kaynaklar

- Yazılı Kaynaklar
- Gelenek Hukuku (Örf ve Adet)
- Hukukun Temel İlkeleri

Bağlayıcı Olmayan (Yedek) Kaynaklar

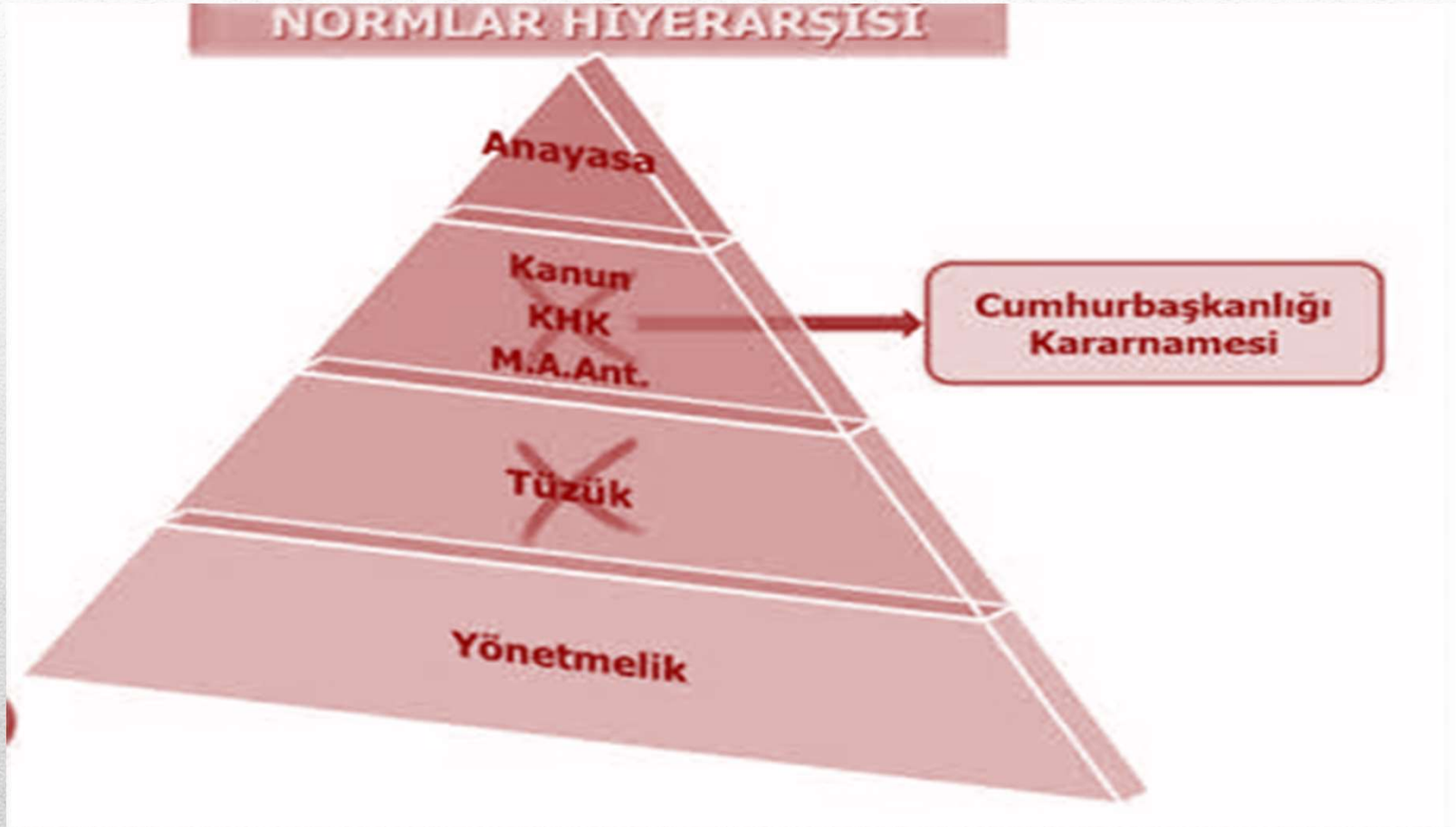
- Mahkeme İçtihadı (İstisna: İçtihadı Birleştirme Kararları)
- Doktrin

Bağlayıcı Kaynaklar ve Yedek Kaynaklar

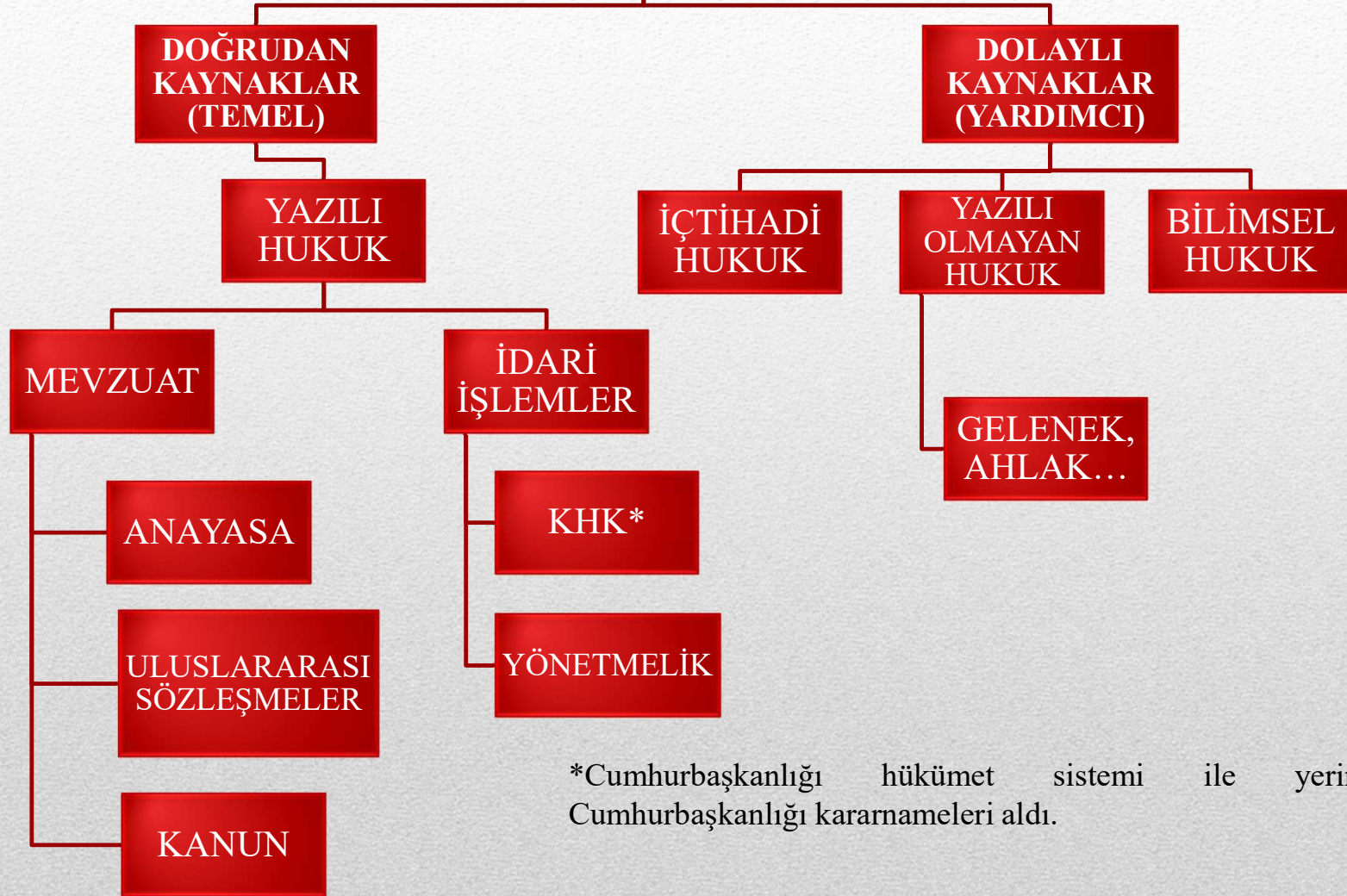
ESKİ SİSTEM

YENİ SİSTEM: CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİ

KAYNAKLAR

- Bir hukuk düzeninde mevcut olan anayasa, kanun, yönetmelik gibi normlar, alt-alta, üst-üste bulunur. Bu normların arasında altlık-üstlük ilişkisi vardır. Buna *normlar hiyerarşisi* adı verilmektedir.
- 1982 Anayasası m.11’de “Anayasanın Üstünlüğü ve Bağlayıcılığı” düzenlemektedir:
 - “Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır. Kanunlar Anayasaya aykırı olamaz.”

Anayasanın Üstünlüğü

Prensibi

Anayasa Hukukunun İnceleme Alanı

ANAYASA HUKUKU

Devletin temel organlarının
kuruluşu, işleyişi ve bu
organlar arasındaki karşılıklı
ilişkiler

Devlet karşısında
vatandaşların temel hak ve
özgürlükleri

SENEDİ İTTİFAK (1808)

- Sadrazamlar artık keyfi eylemlerde bulunamaz. Ayanlara haksızlık yapılamaz. Ayanlar otonomi kazanır. Garibana zulmetmek yok.

ISLAHAT FERMANI (1856)

- Müslim ve gayrimüslimler arasında eşitlik sağlanır.

II. MEŞRUTİYET (1908)

- Osmanlı, meşruti monarşi haline gelir.

TANZİMAT FERMANI (1839)

- Kimi temel haklar tanınır. Kanunilik ilkesi, mülkiyet hakkı, ceza yargılamasına ilişkin güvenceler.

I. MEŞRUTİYET (1876)

- Yargı ayrı bir kuvvet olarak ortaya çıkar.

TÜRK TARİHİNDE ANAYASAL HAREKETLER

Anayasa

- **Anayasanın içerdikleri**
 - devletin temel yapısını,
 - yönetim biçimini,
 - devlet organlarının birbirleri ile olan ilişkilerini,
 - kişilerin temel hak ve özgürlüklerini
 - **Anayasanın amacı ve işlevi**
 - devlet iktidarını sınırlayan
 - kişi hak ve hürriyetlerini güvence altına alan bir belgedir.
 - iktidarın işleyişini düzene koymak,
 - yönetilenlerin haklarını güvence altına almak ve keyfi yönetimi engellemek
-

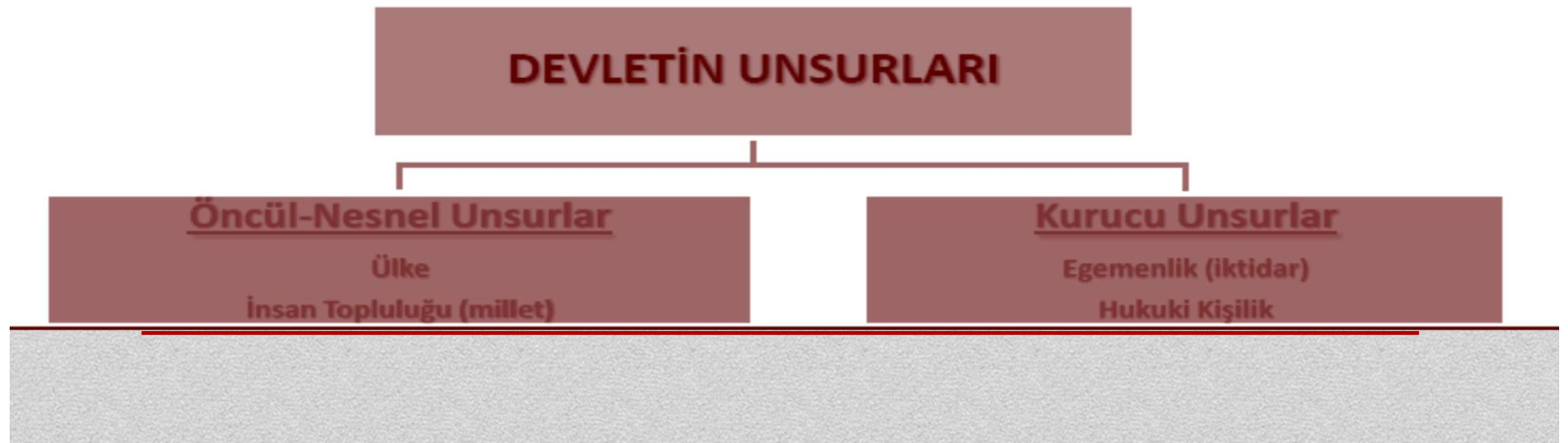
Devletin Unsurları

Devletin, yukarıda verilen tanımından da anlaşılacağı gibi, üç unsuru olduğu kabul edilmektedir.

Bunlar **ülke**, **millet (insan topluluğu)** ve **egemenliktir** (*Üç Öğe Kuramı*).

Ancak Türk Genel Kamu Hukuku Doktrinde bu üç unsura ek olarak “kişilik (devletin hukuki kişiliği)” unsuru da eklenmektedir.

Bu durumun nedeni doktrinde devletin unsurlarının Öncül -Nesnel unsurlar ve Kurucu Unsurlar şeklinde iki üst başlık halinde ele alınmasıdır. Dolayısıyla ülke ve millet unsuru bulunmadan diğer unsurların değil ortaya çıkması, tartışılması dahi mümkün olamayacağından bu unsurlar Öncül-Nesnel Unsurlar kategorisinde ele alınmış; egemenlik ve kişilik unsurları ise, birbirleri ile olan sıkı bağlantıları nedeniyle Kurucu Unsurlar şeklinde tasnif edilmiştir.

KURUCU İKTİDAR

ASLİ KURUCU İKTİDAR

TALİ-TÜREV KURUCU İKTİDAR

ANAYASA YAPIM YÖNTEMLERİ

HİYERARŞİK

SÖZLEŞME

ORGANİK

ANAYASALAR KURULUŞ SÜRECİ

YASAMA

YARGI

YÜRÜTME

DEVLETİN ORGANLARI

Maddî Anlamda Anayasa/Şekli Anlamda Anayasa Ayrımı

- *Maddî anlamda anayasa*, devletin temel organlarının kuruluşunu ve işleyişini düzenleyen hukuk kurallarının bütününe denilmektedir.
 - *Şeklî anlamda anayasa*, kanunlardan farklı ve daha zor bir usûle konulup değiştirilebilen normlar hiyerarşisinde en üst sırada yer alan hukuk kurallarının bütünüdür.
-

- İngiltere'nin yazılı bir anayasası yoktur. Yazısız anayasaya, *teamülî anayasa* veya *geleneksel anayasa* da denmektedir.
- Bu tür anayasa, toplum içinde uzunca bir süre kesintisiz olarak tekrarlanan ve bağlayıcı olduğuna inanılan uygulamalardan oluşur.

Yazılı/Yazısız Anayasa Ayrımı

Yumuşak Anayasa/ Katı Anayasa Ayrımı

- *Yumuşak anayasa*, normal kanunlarla aynı usûllerle ve aynı organlarca değiştirilebilen anayasadır. Sadece teamülî anayasalar, yumuşak anayasalar değildir. Yazılı anayasaların bazıları da yumuşak anayasa olabilir. Yasama organı adî bir kanun yapar gibi anayasayı değiştirebilir. Anayasaların üstünlüğünden söz edilemez.
 - *Katı anayasa*, normal kanunlardan daha farklı organlarca ve daha zor usullerle değiştirilebilen anayasadır.
-

- Anayasa devletin temel yapılanmasına ilişkin ayrıntılı düzenlemeler getiriyorsa bu anayasa, *kazuistik (düzenleyici) anayasadır*.
- Ancak anayasa normları sadece devletin temel yapılanmasını saptayıp düzenlemeyi kanunlara bırakıyorsa bu da *çerçeve anayasadır*.

Çerçeve/ Kazuistik Anayasa Ayrımı

TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLER

KİŞİ DOKUNULMAZLIĞI

KİŞİ GÜVENLİĞİ

KANUN ÖNÜNDE EŞİTLİK

DİN VE VİCDAN ÖZGÜRLÜĞÜ

**DÜŞÜNCE VE KANAATLERİNİ
AÇIKLAMA ÖZGÜRLÜĞÜ**

MÜLKİYET HAKKI

ADİL YARGILANMA

GENEL OLARAK İNSAN HAKLARI

BİRİNCİ
BÖLÜM

- Genel Hükümler (madde 12-16)

İKİNCİ
BÖLÜM

- Kişinin Hakları ve Ödevleri (madde 17-40)

ÜÇÜNCÜ
BÖLÜM

- Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler (madde 41-65)

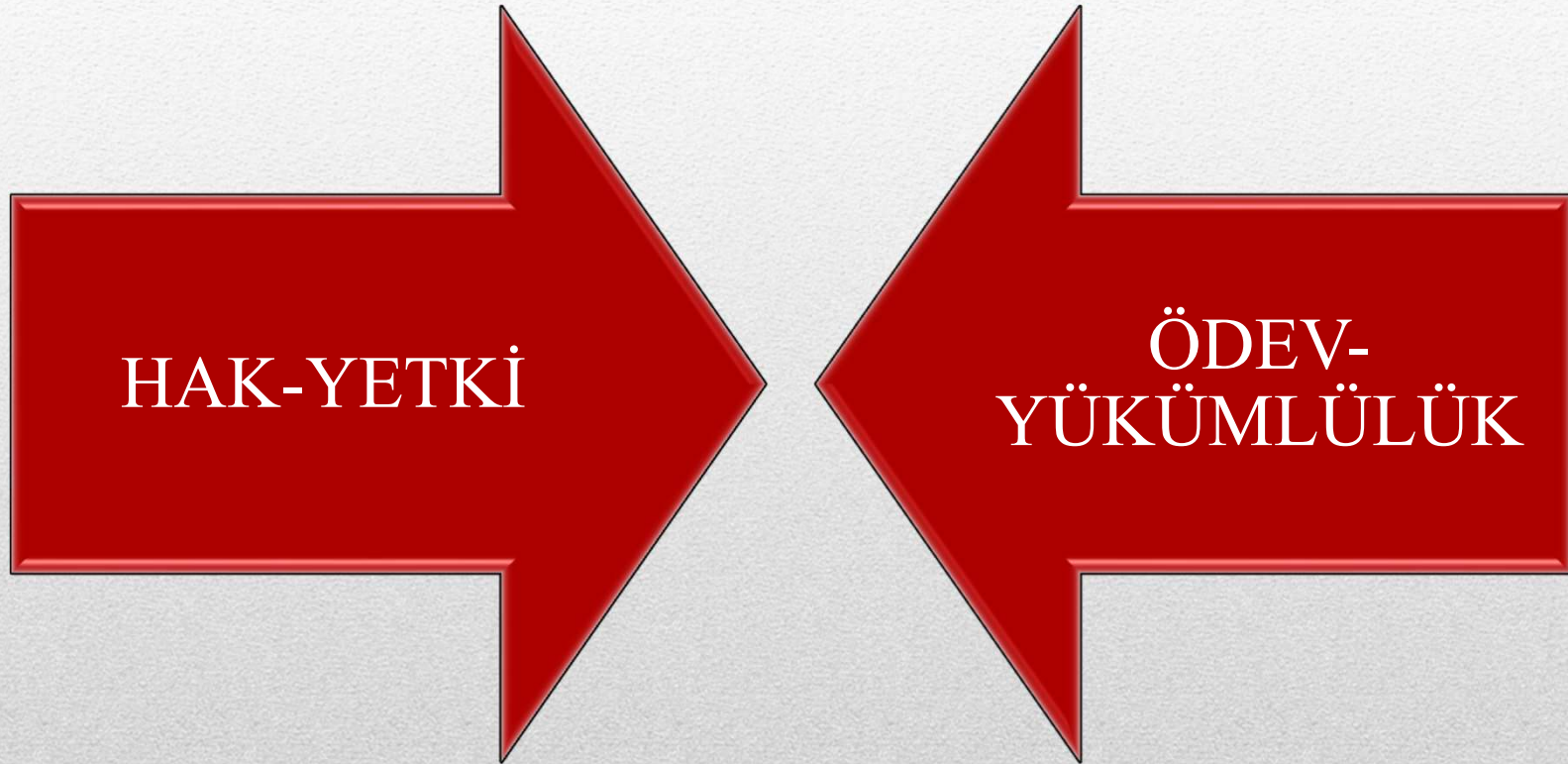
DÖRDÜNCÜ
BÖLÜM

- Siyasî Haklar ve Ödevler (madde 66-74)

ANAYASA'DA TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLER

Hak kavramı, hukuk ile ilgili en temel kavramlardan biridir.

Hak, kişilerin hukuk düzeni tarafından korunmaya değer bulunmuş menfaatlerini ifade eder. Kişisel bir menfaate hak olma niteliğini hukuk düzeni tarafından korunmaya değer bulunması durumu verir.

- Kişinin dokunulmazlığı, maddî ve manevî varlığı
- Zorla çalıştırma yasağı
- Kişi hürriyeti ve güvenliği
- Özel hayatın gizliliği ve korunması
- Özel hayatın gizliliği
- Konut dokunulmazlığı
- Haberleşme hürriyeti
- Yerleşme ve seyahat hürriyeti
- Din ve vicdan hürriyeti
- Düşünce ve kanaat hürriyeti
- Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti
- Bilim ve sanat hürriyeti
- Basın ve yayımla ilgili hükümler
- Basın hürriyeti
- Süreli ve süresiz yayın hakkı
- Basın araçlarının korunması
- Kamu tüzelkişilerinin elindeki basın dışı kitle haberleşme araçlarından yararlanma hakkı
- Düzeltme ve cevap hakkı
- Toplantı hak ve hürriyetleri
- Dernek kurma hürriyeti
- Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı
- Mülkiyet hakkı
- Hakların korunması ile ilgili hükümler
- Hak arama hürriyeti
- Kanunî hâkim güvencesi
- Suç ve cezalara ilişkin esaslar
- İspat hakkı
- Temel hak ve hürriyetlerin korunması

Kişinin Hakları ve Ödevleri

- **Ailenin korunması ve çocuk hakları**
- **Eđitim ve öğrenim hakkı ve ödevi**
- **Kamu yararı**
 - Kıyılardan yararlanma
 - Toprak mülkiyeti
 - Tarım, hayvancılık ve bu üretim dallarında çalışanların korunması
 - Kamulaştırma
 - Devletleştirme ve özelleştirme
- **Çalışma ve sözleşme hürriyeti**
- **Çalışma ile ilgili hükümler**
 - Çalışma hakkı ve ödevi
 - Çalışma şartları ve dinlenme hakkı
 - Sendika kurma hakkı
 - Sendikal faaliyet
- **Toplu iş sözleşmesi, grev hakkı ve lokavt**
 - Toplu iş sözleşmesi ve toplu sözleşme hakkı
 - Grev hakkı ve lokavt
- **Ücrette adalet sağlanması**
- **Sađlık, çevre ve konut**
 - Sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması
 - Konut hakkı
- **Gençlik ve spor**
 - Gençliđin korunması
 - Sporun geliştirilmesi ve tahkim
- **Sosyal güvenlik hakları**
 - Sosyal güvenlik hakkı
 - Sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gerekenler
 - Yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşları
- **Tarih, kültür ve tabiat varlıklarının korunması**
- **Sanatın ve sanatçının korunması**
- **Devletin iktisadî ve sosyal ödevlerinin sınırları**

Sosyal ve Ekonomik Haklar

- **Türk vatandaşlığı**
- **Seçme, seçilme ve siyasî faaliyette bulunma hakları**
- **Siyasî partilerle ilgili hükümler**
 - Parti kurma, partilere girme ve partilerden ayrılma
 - Siyasî partilerin uyacakları esaslar
- **Kamu hizmetlerine girme hakkı**
 - Hizmete girme
 - Mal bildirimi
- **Vatan hizmeti**
- **Vergi ödevi**
- **Dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkı**

Siyasî Haklar ve Ödevler

TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİN SINIRLANDIRILMASI

1. Temel Hak ve Özgürlükler Ancak Kanunla Sınırlandırılabilir
 2. Sınırlama Anayasa'nın İlgili Maddesinde Belirtilen Sebeplere Dayanmalıdır
 3. Sınırlamada Ölçülülük İlkesine Uyulmalıdır
 4. Hakkın Özüne Dokunulmamalıdır
 5. Sınırlamalar Anayasanın Sözüne ve Ruhuna Uygun Olmalıdır
-

ULUSLARARASI SÖZLEŞMELER

- Anayasa Madde 90 gereği, ceza mahkemeleri uluslararası sözleşmelerin kişi hak ve özgürlüklerine ilişkin somut düzenlemelerini yasa hükmü gibi doğrudan doğruya başka bir düzenlemeye gerek kalmada esas alabilir. (Doğrudan Kaynak) Sözleşmedeki ilgili soyut düzenlemelerse ölçüt olarak ele alabilir.
- Uluslar arası Sözleşmelere Örnekler:
 - Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
 - Ceza İşlerinde Karşılıklı Yardım Avrupa Sözleşmesi
 - BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme

KANUNLAR

- **Yasaların Özellikleri**
 - Meclis tarafından usulüne uygun olarak çıkartılırlar
 - Genel
 - Soyut
 - Sürekli
 - **Yasama Yetkisinin Özellikleri**
 - Kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak
 - Yasama yetkisinin özellikleri üç ana başlıkta özetlenebilir:
 - Yasama yetkisinin devredilmezliđi
 - Yasama yetkisinin asliliđi
 - Yasama yetkisinin genelliđi:
-

CUMHURBAŞKANLIĞI KARARNAMELERİ

- ANAYASA MADDE 104:
 - Cumhurbaşkanı, yürütme yetkisine ilişkin konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilir. Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleriyle dördüncü bölümde yer alan siyasi *haklar ve ödevler Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenemez. Anayasada münhasıran kanunla düzenlenmesi öngörülen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz. Kanunda açıkça düzenlenen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz.* Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile kanunlarda farklı hükümler bulunması halinde, kanun hükümleri uygulanır. Türkiye Büyük Millet Meclisinin aynı konuda kanun çıkarması durumunda, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi hükümsüz hale gelir. Cumhurbaşkanı, kanunların uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarabilir.
-

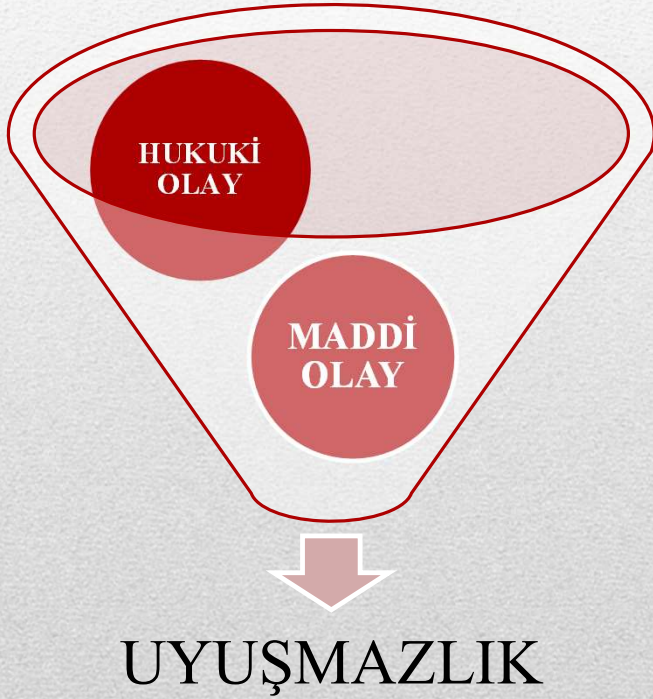
İÇTİHATLAR

- Somut olayların değerlendirilmesinde ölçütlerdir.
- İctihadı birleştirme kararları hariç bağlayıcı değildirler.
 - Direnme kararına karşı verilen yüksek mahkeme kararlarına uyulması zorunludur.
 - Pratikte, hakimler terfilerinde puan almak için çoğu zaman Yargıtay kararlarını göz önüne alırlar.
- **Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları** güzel bir örnektir.
- Hukuksal meseleler uğraşan Yüksek Mahkemeler içtihadi hukukun oluşumuna önderlik eder.
 - Türk hukukunda Yargıtay bu işlevi görür.

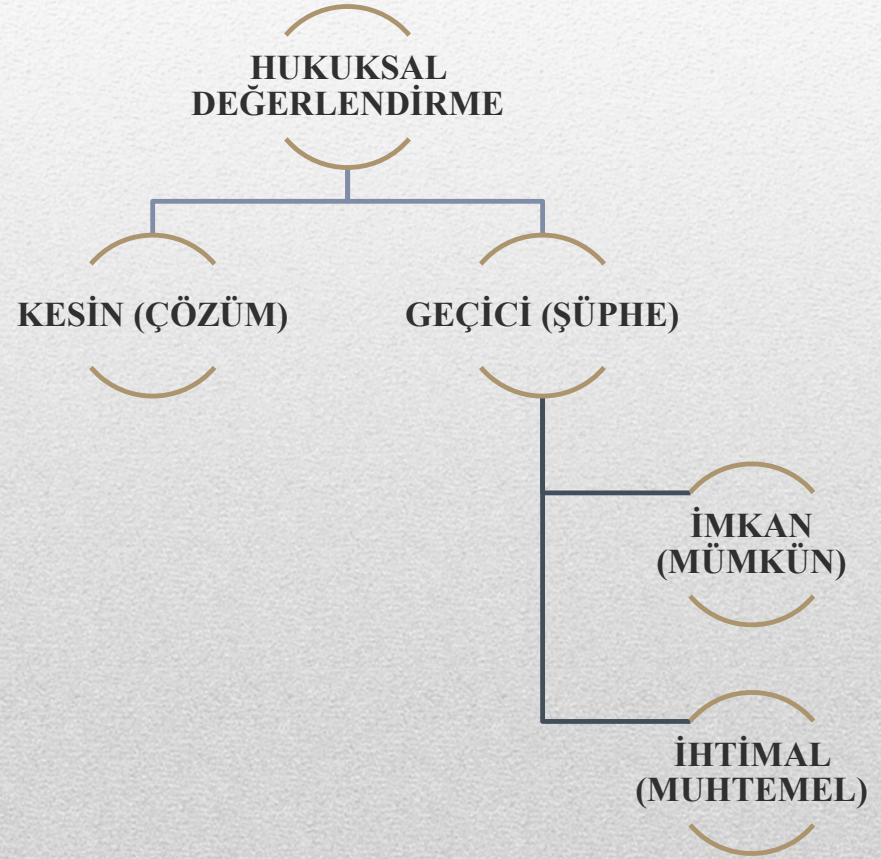
BİLİMSEL GÖRÜŞLER

- Doktrin veya öğretisi olarak adlandırılmaktadır.
- Teori ışığında görüş ve açıklamalar sunulur, yorumlardan bulunulur ve olması gerekene ilişkin öneriler verilir.
- O alandaki bilim insanlarının görüş ve yorumlarından oluşur.
- Bilimsel görüşler aşağıdaki eserlerde yer alabilir:
 - Monografi
 - Şerh
 - Tez
 - Ders Kitabı
 - Makaleler

HUKUKSAL DEĞERLENDİRME

Hukuk normları kullanarak hüküm vermeye, hukuki değerlendirme denir.

YARGISAL KARARIN VERİLiŞİ

YAZILI OLMAYAN HUKUK KURALLARI + HUKUKN GENEL İLKELERİ (HAKKANİYET, İYİNİYET, ÖLÇÜLÜLÜK vb.